

HET WERK VAN DE OECUMENE EEN OPDRACHT VOOR ALLEN

Bisschop Athenagoras van Sinope¹

Het verheugt me dat we als christenen van diverse denominaties vandaag samen zijn om ons even te bezinnen over het grote thema die de **zorg is voor de éénheid van de christenen**. Het is Christus zelf die – in Zijn persoonlijk testament – bidt voor de éénheid van de christenen: *“Heilige Vader, bewaar hen in uw naam, die U Mij hebt toevertrouwd, opdat ze één mogen zijn zoals Wij”* (Joh. 17, 11). Elders in de Heilige Schrift zegt Hij duidelijk dat *“daar waar 2 of 3 in mijn naam verenigd zijn, daar ben ik in hun midden”*. Of dat zo eenvoudig is zal moeten blijken uit hetgeen volgt. Zeker is dat wij hier vandaag in die geest willen samen zijn, met in ons midden: Christus!

De **‘toenadering van de christenen’** is een zeer ruime en moeilijke opgave. Waar we het wel kunnen over hebben is over de **‘bijdrage’** die we kunnen leveren in die toenadering. De vraag die zich echter stelt is **‘welke toenadering we nastreven’** en **‘hoe we deze kunnen realiseren’**.

1. NOOD VOOR HERSTEL EENHEID CHRISTENEN

De **oecumenische idee** (oecumene = bewoonde wereld) kwam voort uit de nood van de christenen – die sinds eeuwen gescheiden leefden – opnieuw te herenigen. Non-communicatie en wederzijdse excommunicatie hadden immers het Westers en Oosters Christendom van elkaar gescheiden (schisma van 1054). 600 jaar voordien was er al de pijnlijke afscheuring van de monofysieten, die de besluiten van het IVe Oecumenisch Concilie van Chalcedon (451) niet hadden aanvaard. In de 16^e eeuw was er tenslotte ook de Reformatie, die zorgde voor andere splitsingen in het West-Europese Christendom.

---

¹ Bisschop Athenagoras (Peckstadt) van Sinope is hulpbisschop van Metropoliet Panteleimon van België (Oecumenisch Patriarchaat). De tekst is van een voordracht die hij in de schoot van de Orthodoxe Parochie in Gent hield, samen met Bisschop Johan Bonny (Rooms-katholiek bisschop van Antwerpen) op 7 maart 2010.

Het is ongetwijfeld niet de bedoeling het vandaag te hebben over de verschillpunten of geschillen tussen de diverse denominaties, maar wel over het zoeken naar het herstel van de **ZICHTBARE EENHEID** van de christenen.

We zijn het wellicht allen eens over het feit dat de 'Oecumene' een opdracht, een werk is van allen, precies zoals de Kerk een gemeenschappelijk werk is. Dit ligt in de natuur zelf van de Kerk. De Kerk is het Lichaam van Christus en er is **slechts één Lichaam van Christus**. De Kerk is dus dat groot mysterie in hetwelk Christus ons verenigt tot Hem en tot allen die God door de Heilige Geest gekozen heeft. De Kerk openbaart zichzelf in haar **katholiciteit**, in haar volheid, in elke lokale Kerk. De volheid van de Kerk wordt ervaren in de **lokale Kerk**, die de **eucharistische gemeenschap** is, voorgezeten door de bisschop, omringd van priesters, diakens en het gelovige volk. We spreken van de Eucharistie of de Liturgie. *Liturgie* betekent het werk van het volk. Dus ja, Kerk-zijn en de éénheid van de Kerk is een werk, is een opdracht van allen, van de ganse Kerkgemeenschap.

2. NIET EENVOUDIG SAMENBRENGEN – MAAR RETOUR

De **éénheid van de Kerk** is evenwel niet het eenvoudig samenbrengen van alle lokale Kerken en individuele denominaties tot één wereldwijde structuur. De éénheid van de Kerk veronderstelt echter de **éénheid in geloof en in sacramenten**. We weten het: er zijn ook niet-religieuze zaken, politieke motieven, slechte communicatie, misverstanden die mede aan de basis lagen van de diverse schisma's tussen delen van het christendom.

Als we écht het herstel van de éénheid willen moeten we echter **enige moed** hebben om terug te keren naar de traditie van ons aller gemeenschappelijk erfdeel, naar de tijd van de Onverdeelde Kerk. Zoals u hier – die belangstelling heeft in het leven en de geschriften van de Kerkvaders – dienen we ons als christenen samen te herbronnen aan de fundamente van de ononderbroken traditie van de Kerk. Wat ik hiermee bedoel is de eenvoudige terugkeer naar onze gemeenschappelijke *roots*; naar de apostolische traditie zoals te lezen in de H. Schrift en uitgedrukt door de **7 oecumenische concilies**; naar de **ware eucharistische traditie van de Kerk**; naar de **conciliariteit**.

In de XXIe eeuw kunnen we ons niet meer de luxe permitteren van de scheiding van de christenen. Onze samenleving bevindt zich in een spirituele en morele crisis. We moeten antwoorden en we kunnen slechts samen antwoorden.

3. NATUUR EN WEZEN VAN DE KERK

Veel hangt af van **een diep bewustzijn van het wezen van de Kerk**. Dit bewustzijn dient te worden ontwikkeld bij de gelovigen. De Kerk op aarde bestaat niet voor zichzelf. Want ja, zoals Christus is ook de Kerk er voor de mensen en hun redding. Haar natuur is niet los te zien van haar zending. Vader Georges Florovsky zei dat *“de eerste taak van de historische Kerk erin bestaat van hete Evangelie te verkondigen”*. De **natuur van de Kerk** is dus de aanwezigheid van de Verlosser en een plaats van de Geest van liefde, met als opdracht de getuigenis van de Menswording van Christus te verlengen en de Nieuwe Boodschap te propageren: God heeft ons lief en redt ons in Jezus Christus.

De **zending van de Kerk** is de wereld uit te nodigen tot bekering, om over te gaan van een leven dat leidt naar de dood naar een leven dat leidt tot het ware leven. De Kerk is dus niet enkel een getuige die weet en spreekt, maar ook diegene **die inleidt in de ervaring van het Mysterie** dat ze openbaart. Zo ziet de dienst van het woord zijn vervulling in de dienst van de sacramenten. Een **sacrament** (in het Grieks *mystirion*) is een handeling van de Heilige Geest die de mens met Christus verenigt. Het is dus een bevoorrecht moment van onze persoonlijke relaties met de Geest en met de Zoon. Ze scheppen als het ware een levendige band tussen Hem en ons. Het zijn ogenblikken van transformatie. Het zijn ogenblikken van genadegave. Ogenblikken waarbij we de Heilige Geest ontvangen. De Heilige Geest die de bron is van volheid en éénheid.

Denken we maar aan de zin van het leven, iets dat de **Heilige Serafim van Sarov, heel goed besepte**. Als jonge man groeide in zijn hart het intense verlangen zich volledig aan God te geven. Hij begeleidde zijn werk met het Jezus-gebed: *“Heer Jezus Christus, Zoon van God, heb medelijden met mij”*. Dat intieme gebed, die onophoudelijke dialoog met de mensgeworden Zoon van God zal de bron zijn van zijn leven. Na jaren van eenzaamheid, verborgen leven met God, komen duizenden mensen naar hem toe om hem te horen spreken, voor raad en spirituele begeleiding. Een van de grote momenten van het leven van de Heilige Serafim is de ontmoeting met Motovilov aan wie de kern van zijn spirituele leven openbaart. *“Het doel van het christelijke leven bestaat erin de Heilige Geest te verwerven”*. Dat is wat we samen gaan ontdekken.

Veel hangt welsiwaar af van de **wijze van de opvoeding** en van de kwaliteit van het **godsdienstonderwijs**. Het **gezin**, de **school** en welsiwaar de **Kerk**.

4. RETROUVAILLES: GODDELIJKE VOORZIENIGHEID

In de Oecumene speelt de goddelijke voorzienigheid een grote rol! Denken we maar aan de ontmoeting van de Orthodoxie met het Westers christendom. De Orthodoxie bevond zich in een moeilijke situatie.

Er was allereerst de **Ottomaanse bezetting** die vaak aanleiding gaf tot contacten met de christenen van het Westen. Het gebeurde dat bisschoppen en theologen zich onderhielden met hoge vertegenwoordigers van de christelijke Kerken in het Westen. Ne eens vooral met het Rooms-Katholicisme, dan weer vooral met het Protestantisme. Er waren ook veel Grieken naar het Westen trokken om er te studeren aan de befaamde universiteiten. Onderwijs werd immers door de Ottomanen niet geduld.

Dan volgden andere tragedies, als daar zijn: de **Russische Revolutie** (1917) en de **Klein-Aziatische Catastrofe** (1922) die niets anders was dan de verdrijving van de Grieken van de Turkse riviera. Nadien kwamen honderdduizenden **gastarbeiders**, voornamelijk vanuit Griekenland) zich naar West-Europa, in de hoop hier een beter leven te kunnen uitbouwen.

Een eenvoudige aanwezigheid brengt ook contact en dieper dialoog mee. Dit was zeker het geval voor wat betreft de Russische school van Parijs (theologen van het **Institut Saint Serge**), die niet aarzelden zich te onderhouden met hun confraters van de Rooms-Katholieke en Protestantse Kerken. Vergeten we natuurlijk ook **Dom Lambert Baudouin** van Chevetogne niet, die omwille van zijn oecumenische bewogenheid door de Kerk gestraft werd!

5. PIONIERS VAN OECUMENE

Oecumene is zeker het werk van allen! Dat sluit echter niet uit dat er voortrekkers zijn. Pioniers! Mensen die zeer begaan zijn met het ideaal van de hereniging van het christendom. Die deze noodzaak in hun spiritueel leven diep beleven. Er zijn er heel wat te vernoemen.

Feit is dat de geschiedenis van de Oecumenische Beweging nauw verbonden is met de Orthodoxie en meer bepaald met het Oecumenisch Patriarchaat. Dat de Orthodoxe Kerk zo vroeg met de oecumenische dialoog begaan was, was ongetwijfeld te danken aan het quasi 30 jaar verblijf in Groot-Brittannië van Metropoliet Germanos Strinopoulos.

De betreurde **Metropoliet Germanos Strinopoulos** is in het Westen niet erg gekend was. Hij werd geboren in 1872 als Turks onderdaan in een

klein dorpje in Thracië, maar hij was Grieks door afkomst en cultuur. Hij studeerde aan het Theologisch Instituut van Halki en in Duitsland, waar hij blijk gaf van schitterende intellectuele gaven. Daarom ook werd hij teruggeroepen naar zijn oude studentenverblijf waar hij hoogleraar in de theologie en rector van het Instituut werd. De Heilige Synode van het Oecumenisch Patriarchaat verkoos hem tot Metropoliet van Selevkia. Even was hij zelfs Later werd hij Metropoliet van Thyateira en Exarch van West-Europa, met zetel te Londen. Een veteraan in de oecumene van die tijd, Dr. Adolph Keller, heeft ons een levendige schildering nagelaten van de verwondering, ja, bijna consternatie van een groep kerkelijke leiders die bijeenkwamen om de voorlopige plannen voor een interkerkelijke conferentie voor te bereiden (die van Stockholm). Deze groep kwam bijeen te Genève in 1920 onder het voorzitterschap van Aartsbisschop Söderblom. Het was één van de eerste oecumenische bijeenkomsten van groot formaat. Meropoliet Germanos en zijn 2 gezellen (2 bisschoppen) waren door het Oecumenisch Patriarchaat belast een boodschap van goede wil en een brief van het allergrootste belang (onmiddellijk na WO I). Deze brief wordt gezien als één van de opmerkelijkste documenten in de hele geschiedenis van de interkerkelijke betrekkingen. Keller verhaalt: *“tot de verbazing van allen die meenden dat de Orthodoxe Kerk nog in de Middeleeuwen leefde en niet op de hoogte was van wat er in de moderne wereld gebeurde, nam de oude Kerk van Constantinopel de leiding. Ze diende zich opeens aan met voorstellen die blijk gaven van een brede kijk en een verbazingswekkende tolerante geest”*.

Wat merkwaardig is, is dat niemand weet wie **“Het rondschrijven van het Oecumenisch Patriarchaat van Constantinopel aan alle Kerken van Christus waar ook”** heeft geschreven. De patriarchale zetel was in 1920 vacant. Er was wel een locum tenens, maar men neemt echter aan dat, hoewel de stem de stem van de Kerk was, de hand en de pen van Germanos waren, en die op die wijze zijn eerste buitengewone dienst aan de nobele zaak van beter begrip tussen de grote Kerken heeft verleend. Het document is geen politiek manifest, maar een ware christelijke oproep. Het begint met klinkende woorden: *“Onze Kerk is van mening dat een nauwe omgang met elkaar en wederzijds begrip tussen de verschillende christelijke Kerken niet verhinderd worden door de tussen hen bestaande leerstellige verschillen en dat zulk begrip hoogst gewenst en nodig is en op vele manieren nuttig in het welbegrepen belang van elk van de Kerken afzonderlijk en als totale christenheid, en ook ter voorbereiding en vergemakkelijking van de volledige en gezegende éénheid die eens, met Gods’ hulp, bereikt moge worden”*.

De tekst gaat verder met niet minder dan 12 methoden te opperen, waardoor de Kerken elkaar vooruit zouden kunnen helpen om tot beter begrip en nader tot éénheid te komen.

Sindsdien was Metropoliet Germanos op alle grote internationale ontmoetingen van christenen. Zijn invloed was groot! Groot, omwille van zijn naastenliefde en breder onderling begrip. Hij bleef steeds hoffelijk vasthouden aan orthodoxe principes, gepaard gaande met verlangen naar de zichtbare éénheid van allen die Christus geloven.

6. PAULUS VI & ATHENAGORAS I

Het opmerkelijkste oecumenisch gebaar is wellicht de ontmoeting geweest van **Paus Paulus VI en Oecumenisch Patriarch Athenagoras I**: Zij zijn vooral bekend vanwege hun historische ontmoeting in Jeruzalem in 1964. Aan het slot van hun ontmoeting in Jeruzalem hebben Paus Paulus VI en de Oecumenische Patriarch Athenagoras, met instemming van zijn Heilige Synode, samen de grote betekenis erkend van deze gebeurtenis en hebben zij dank gebracht aan de Almachtige God, Vader, Zoon en H. Geest, die hun stappen hebben geleid naar het Heilig Land, waar ons aller Verlosser, Christus onze Heer, leefde, leerde, stierf, uit de doden opstond en ten hemel opsteeg, vanwaar Hij de H. Geest zond naar Zijn jonge Kerk. Deze ontmoeting kan niet anders worden gezien dan als een broederlijk gebaar, ingegeven door de liefde van Christus, Die aan Zijn leerlingen het hoogste bevel gaf elkaar te beminnen, beledigingen te vergeven tot zeventig maal zeven maal toe en onderling één te zijn. De twee pelgrims, met hun ogen op Christus gericht, voorbeeld en met de Vader bewerker van eenheid en vrede, bidden God, dat deze ontmoeting het teken en het voorspel mag zijn van dingen die gaan komen tot de glorie van God, en tot de verlichting van alle mensen, die in Hem geloven. Na zovele eeuwen van stilzwijgen zijn zij thans samen gekomen in het verlangen Gods wil te volbrengen en de eeuwenoude waarheid van het evangelie, welke aan de Kerk is toevertrouwd, te verkondigen. Deze gemeenschappelijke gevoelens worden getoond aan alle bisschoppen en gelovigen van beide Kerken, opdat ook zij daaraan mogen deel hebben en God opnieuw mogen bidden, dat de waarheid van de ene en enige Kerk van Christus en Zijn Evangelie, het licht en de redding van de wereld, met steeds grotere helderheid moge schijnen voor de ogen van alle christenen.

Zulke voorbeelden zijn belangrijk opdat **OECUMENE** ook aan de basis een stimulans verkrijge. Alle mooie en **waarachtige stappen vooruit** bieden weer hoop voor de Oecumene. De Oecumene heeft nood aan concrete vooruitgang. Voor ons orthodoxen geldt dit ook binnen de Orthodoxe Kerk. We spreken dan van de **panorthodoxe éénheid**. Dit is misschien wel onze eerste oecumene. We zien dat bijvoorbeeld een persoonlijk contact tussen twee patriarchen veel misverstanden kunnen wegwerken. En dit kan plots veel deblokkeren.

7. WERELDRAAD VAN KERKEN

Er is weliswaar ook de **Wereldraad van Kerken**, die één van de belangrijkste internationale oecumenische organisaties. Hij werd gesticht in 1948 en is gevestigd in Genève (Zwitserland). Er zijn nagenoeg 340 Kerken lid van deze organisatie. De Wereldraad zou op deze manier zo'n 400 miljoen christelijke leden hebben in meer dan 110 landen. De grootste Kerk ter wereld, de Rooms-Katholieke Kerk, is geen lid van de Wereldraad van Kerken, maar werkt er nauw mee samen. Er is ook de **Conferentie van Europese Kerken** (KEK), die eveneens in Genève gevestigd is.

Oecumene heeft ook nood aan werkers. Vandaar dat een opleiding in Oecumenische Theologie niet te verwaarlozen is, opdat ze aan de basis nog meer vorm kan krijgen. Voor mij kan de éénheid van de Kerken ongetwijfeld nog meer slaagkans hebben, wanneer ze voldoende beleefd en aanwezig is aan de basis.

8. ERVARING BOSSEY

Nabij Genève is er tevens het **Oecumenisch Instituut van Bossey** (gesticht in 1946), waar al duizenden mannen en vrouwen van overal ter wereld en van vrijwel elke christelijke denominatie, academische studies hebben gevolgd. Bossey ziet het als haar missie om oecumenisch leiderschap te vormen en te stimuleren, zowel onder geestelijken als onder leken. Bossey inspireert de oecumenische gedachte over de gehele wereld. Als avant-garde van de oecumenische beweging biedt Bossey een academisch platform voor sommige van de meest nijpende en actuele uitdagingen die Kerken dezer dagen confronteren. Vaak worden deze onderwerpen door de Kerken zelf ofwel door de landen waar ze vandaan komen gemeden of ontkend. Hier worden ze bediscussieerd en geanalyseerd en wordt geprobeerd een gemeenschappelijk antwoord te formuleren; hier worden die problemen gethematiseerd, wordt actie ondernomen om zo een overtuigend antwoord te vinden - opdat de wereld tot inzicht komt. Bossey is een plek die sterkt, verandert en verrijkt.

Zelf heb ik – dankzij de Oecumenische Patriarch Bartholomeos – de kans gekregen om mijn studies te vervolledigen aan dit befaamd Instituut (waar hij zelf ooit had gestudeerd). Ik had daarenboven het voorrecht hem toe te spreken bij zijn officieel bezoek, waarbij ik hem onder meer dit zei: *“Dit Instituut is voor mij allereerst een ervaring, een ‘school’ waar men oecumenisme leert als iets waardevols, als iets fundamenteels op te nemen in zijn dagelijks leven. Het doel van dit Instituut is van de theologiestudenten van diverse denominaties te leren van samen te leven, samen te bezinnen en*

samen te bidden, van elkaar respecteren en lief te hebben om samen in de wereld te kunnen getuigen van het Licht van Christus, dat alsmaar minder wordt naar waarde geschat". Wat we in Bossey hebben geleerd is zeer waardevol en strookt met wat de betreurde Kardinaal Yves Congar ooit zei: *"Oecumenisme begint daar waar men iets positiefs ziet in een andere godsdienst die niet de onze is"*.

Door samen te onderzoeken en te studeren, door samen te leven en elkaar in dialoog te ontmoeten in deze multiculturele en multiconfessionele gemeenschap, leren we elkaar en onszelf beter te verstaan en te begrijpen, kunnen we elkaar en onszelf verrijken met nieuwe inzichten en perspectieven. Bossey bereidt zo al jaren mensen voor tot verzoeners en bruggenbouwers.

9. ER ZIJN ZO VEEL ZAKEN DIE EEN OPLOSSING NODIG HEBBEN

Er zijn weliswaar ook veel bilaterale dialogen tussen de respectievelijke Kerken en er beweegt echt veel. Er zijn ook zoveel oecumenische evenementen, maar veel problemen verdienen écht een oplossing. Denken we maar aan het probleem van de gemengde huwelijken, of aan het verschil van datum van Pasen...

10. TOT SLOT

We hebben **nood aan elkaar**. Elkeen van de christelijke denominaties heeft aspecten bewaard die de andere vergeten of verwaarloosd hebben. Zo kan de Orthodoxie door haar nederige en discrete aanwezigheid het Westers christendom helpen wortels terug te vinden van de Onverdeelde Kerk, maar heeft ze evenzeer nood aan de charismen van het Westen.

Khomiakov sprak daarover volgende **parabel** uit: *"Een meester liet zijn leer over aan drie leerlingen. De oudste herhaalde heel trouw wat de meester geleerd had. De tweede voegde zaken toe, terwijl de jongste elementen weglief. Bij zijn terugkeer zei de meester – zonder zich boos te maken – aan de twee jongste: wees jullie oudste broeder dankbaar, want zonder hem had u de waarheid die ik u geleerd had niet bewaard. Vervolgens zei hij tot de oudste: wees jij ook jouw twee jonge broers dankbaar, want zonder hen had je de waarheid die ik je had toevertrouwd niet begrepen"*.

Vergeten we het niet: *"De scheiding van de muren van de Kerk reikt niet tot in de hemel"*.